

Жуалы ауданы бойынша 2018-2019 жылдарға арналған жайылымдарды басқару және оларды пайдалану жөніндегі Жоспарын бекіту туралы

Жамбыл облысы Жуалы аудандық мәслихатының 2017 жылғы 20 желтоқсандағы № 20-7 шешімі. Жамбыл облысы Әділет департаментінде 2017 жылғы 29 желтоқсанда № 3662 болып тіркелді

Р Қ А О - н ы ң е с к е р т п е с і .

Құжаттың мәтінінде түпнұсқаның пунктуациясы мен орфографиясы сақталған.

"Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы" Қазақстан Республикасы 2001 жылғы 23 қаңтардағы Заңының 6 бабына және "Жайылымдар туралы" Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 20 ақпандағы Заңының 8 бабының 1) тармақшасына сәйкес, Жуалы аудандық мәслихаты **ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:**

1. Қоса беріліп отырған Жуалы ауданы бойынша 2018-2019 жылдарға арналған жайылымдарды басқару және оларды пайдалану жөніндегі Жоспары бекітілсін.

2. Осы шешімнің орындалуын бақылау аудандық мәслихаттың әкімшілік аумақтық құрылым, аумақты әлеуметтік-экономикалық дамыту, бюджет және жергілікті салықтар мәселелері, адамдардың құқығын қорғау жөніндегі тұрақты комиссиясына жүктелсін.

3. Осы шешім әділет органдарында мемлекеттік тіркелген күннен бастап күшіне енеді және оның алғаш ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

*Аудандық мәслихат сессиясының төрағасы хатшысы
Аудандық мәслихат хатшысы*

*К. Бегалиев
Е. Тлеубеков*

*Жуалы аудандық мәслихатының
2017 жылғы 20 желтоқсандағы
№ 20-7 шешімімен бекітілген*

Жуалы ауданы бойынша 2018-2019 жылдарға арналған жайылымдарды басқару және оларды пайдалану жөніндегі Жоспарының кіріспесі

Жуалы ауданы ауылшаруашылығында негізделген, соңғы уақытта мал шаруашылығы қарқынды дамып келе жатқан аймақ. Еліміздің азық-түлікпен толық қамтамасыз ету міндетін орындауда мал шаруашылығын дамыту айрықша орын алатын болса, оның негізі-табиғи жайылымдардың тиімді және ұтымды пайдалану болып табылады.

Жер пайдаланушылар мен меншік иелері үшін табиғи жайылымдарды тиімді пайдалану, жайылымның тозуын болдырмау, жақсарту шараларын жүзеге асыру кезек күттірмейтін міндет.

Осыған орай Жуалы ауданы әкімдігі тарапынан Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министірлігінің 2015 жылдың 14 сәуірдегі № 3-3/332 "Жайылымның жалпы алаңы жүктемесінің, шекті рұқсат етілетін нормасын бекіту туралы" бұйрығы негізінде ауылдық округтер, шаруа қожалықтары жалпы аудан аумағындағы төрт түлік мал басының жайылымдық жерлермен қамтылу жағдайын талдау жүргізіледі.

Жуалы ауданының ауа райы өте континенталды: қысы қатаң, қарлы борандар көп байқалады, көктемде селдер жүреді, жазы-ыстық.

Қаңтар айының орташа температурасы – 25 – 27 градус, шілде айы 22 – 24 градус. Жылдық атмосфералық жауын-шашынның көлемі орташа 300-500 миллиметрді құрайды.

Қазіргі таңда аудан бойынша мүйізді ірі қара мал 41094 бас, уақ мал 242201 бас, жылқы 10910 басты құрайды және аталған малдарға арналған барлығы 14 мал дәрігерлік пункттері, 14 қашырым пункттері, 4 мал көмінділері (биотермиялық шұңқыр) бар.

Жуалы ауданы 14 ауылдық округке бөлінген 49 елді мекеннен тұрады.

Бүгінгі күнге ауылшаруашылығы өндірісін жүргізіп жатқан 2396 шаруа қожалықтары, 3 ауылшаруашылығы кооперативі, 8 жауапкершілігі шектеулі серіктестігі және 3 әртүрлі тұлғалар құрайды.

Жуалы ормандарды және жануарлар дүниесін қорғау жөніндегі КММ-нің Билікөл орманшылығының Мойынқұм өңірінің мал жайылымдық жерінде барлығы 67 құдық жүйесі орнатылған. Бүгінгі күнге Жуалы өңірінде 14 жанама орман пайдаланушылар құдық суларын пайдаланып шаруашылықтарын жүргізуде.

Жоспардың мақсаты: жайылымдарды басқару және оларды пайдалану.

Жоспардың іске асырылу мерзімі: 2018 жылдың басынан 2019 жылдың аяғына дейін.

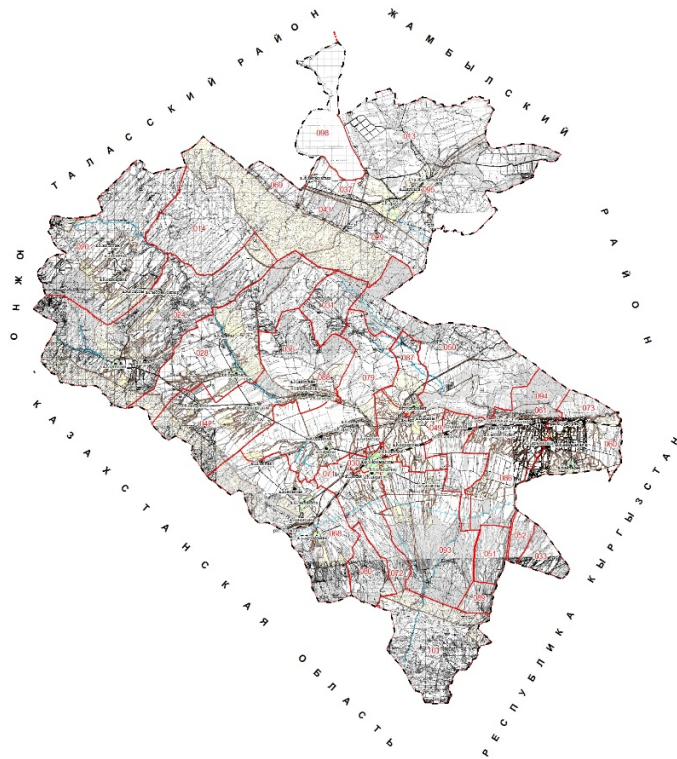
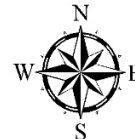
Құқық белгілейтін құжаттар негізінде жер санаттары, жер учаскелерінің меншік иелері және жер пайдаланушылар бөлінісінде әкімшілік- аумақтық бірлік аумағында жайылымдардың орналасу схемасы (картасы)

Жер учаскелерінің меншік иелері және жер пайдаланушылар
бөлінісінде өкімшілік - аумақтық бірлік аумағында
жайылымдардың орналасу
СХЕМАСЫ

Кадастрлық кварталы 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

СХЕМА
(карта) Расположения пастбищ на территории
административно - территориальной единицы в разрезе
категорий, собственников земельных участков и землепользователей

Кадастровый квартал 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Условные обозначения:	Шартты белгілер:
Граница кадастрового квартала	Кадастровый квартал
Граница кадастрового квартала	Кадастровый квартал (с номером)
Орталық аумақ	Орталық аумақ
Таманық аумақ	Орталық аумақ
Расположение пастбищ по категориям административно-территориальной единицы в разрезе категорий собственников земельных участков	Жер учаскелері меншік иелері және жер пайдаланушылар категориялары бойынше - категория (қатар) аумағында жайылымдар
Расположение объектов использования сельскохозяйственных приусадебных участков	Жер ишарадар аумағында қолданылатын объектілер
Зона орошения	Жер ишарадар аумағы
Линия дренажа	Жер ишарадар аумағы
Рельеф	Дәрежелік сызық
Канал	Канал
Рыболовство	Қышқыл
Рыболовство	Қышқыл
Рыболовство	Қышқыл

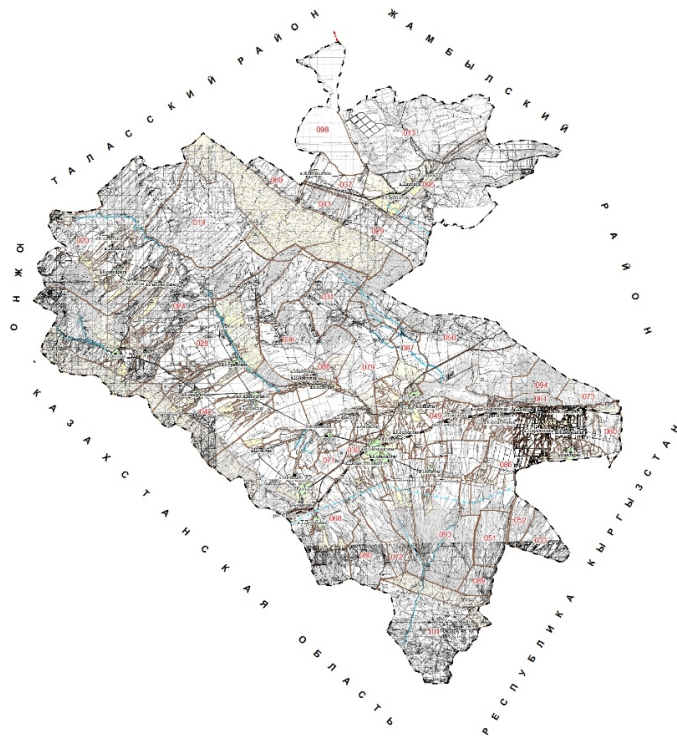
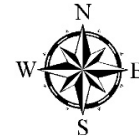
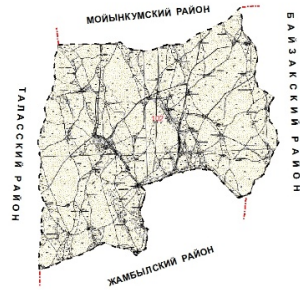
Жайылым айналымдарының қолайлы схемасы

**Жайылым айналымдарының қолайлы
СХЕМАСЫ**

Кадастрлық кварталы 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Приемлемая схема пастбищеборота

Кадастровый квартал 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Условные обозначения:	Шартты белгілер:
Границы кадастровых кварталов	Кадастровые кварталы
Номер кадастрового квартала	Кадастровый кварталы
Сельскохозяйственная угодья	Сельхозугодья
Земельный фонд	Земельный фонд
Опашные пастбища	Опашные пастбища
Пастбища расположенные на территории	Пастбища расположенные на территории
Земельный фонд	Земельный фонд
Линии водоразделов	Линии водоразделов
Города и поселки	Города и поселки
Климат	Климат
Рельеф	Рельеф
Речная сеть	Речная сеть

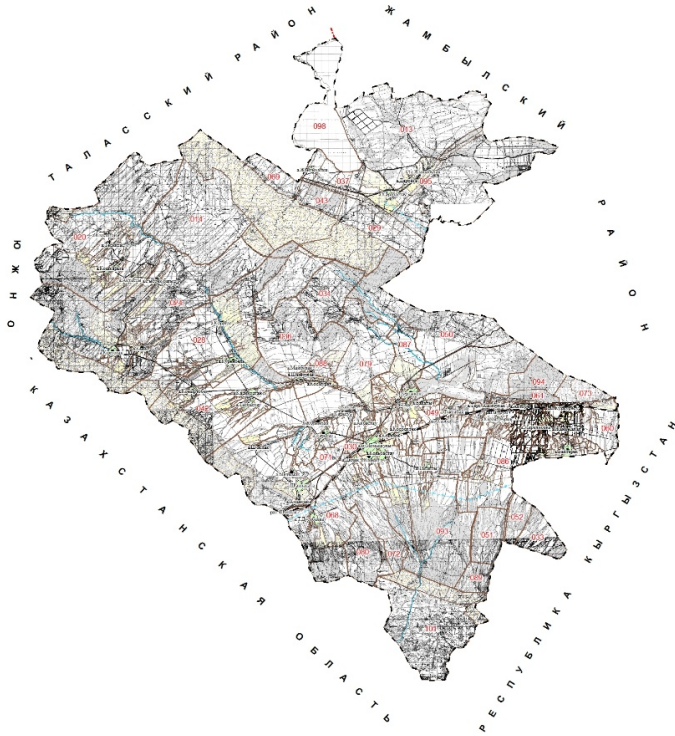
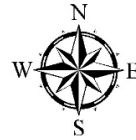
Жайылымдардың, оның ішінде маусымдық жайылымдардың сыртқы және ішкі шекаралары мен алаңдары, жайылымдық инфрақұрылым объектілері белгіленген картасы

Жайылымдардың, маусымдық жайылымдардың сыртқы және ішкі шекаралары мен алаңдары, жайылымдық инфрақұрылым объектілері белгіленген СХЕМАСЫ

Кадастрлық кварталы 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

КАРТА
с обозначением внешних и внутренних границ и площадей пастбищ, в том числе сезонных, объектов пастбищной инфраструктуры

Кадастровый квартал 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Условные обозначения:

Шартты белгілер:

Граница кадастрового квартала	Кадастровый квартал
Граница кадастрового квартала	Кадастровый квартал - центр
Средняя сеть	Сезонное жилище
Зона сезонной орошения	Сезонное жилище
Внутренние границы и площади сезонных пастбищ	Сезонные пастбища, жайылымдық және маусымдық жайылымдар
Внешние границы и площади сезонных пастбищ	Жайылымдық және маусымдық жайылымдар
Зона сезонной орошения	Жайылымдық және маусымдық жайылымдар
Граница орошения	Төз сусыздығы жүйесі
Площадь орошения	Дәрігерлік жүйе
Колдону	Қыстақтар
Қыстақ	Қыстақтар
Қыстақ	Қыстақтар
Қыстақ	Қыстақтар

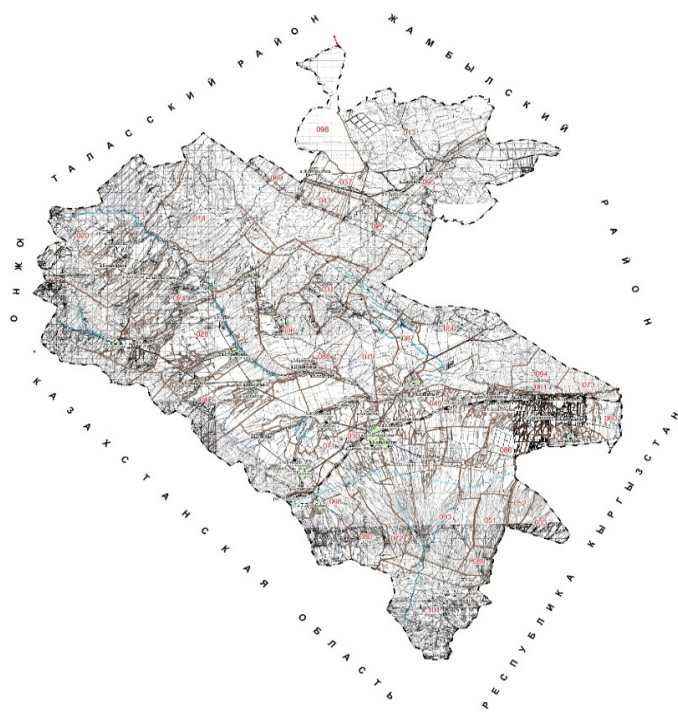
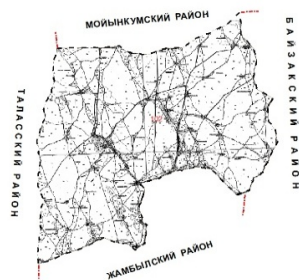
Жайылым пайдаланушылардың су тұтыну нормасына сәйкес жасалған су көздеріне (көлдерге, өзендерге, тоғандарға, апандарға, суару немесе суландыру каналдарына, құбырлы немесе шахталы құдықтарға) қол жеткізу схемасы

Жайылым пайдаланушылардың су тұтыну нормасына сәйкес жасалған су көздеріне қол жеткізу СХЕМАСЫ

Кадастрлық кварталы 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

СХЕМА
доступа пастбищепользователей к водоисточникам
составленную согласно нормам потребления воды

Кадастровый квартал 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Условные обозначения:	Шартты белгілер:
Границы кадастровых кварталов	Кадастровые кварталы
Номер кадастрового квартала	Кадастровый квартал (номер)
Ордаманас селі	Суару желісі
Зона ірісіне қатысты шартты	100 м. минималды жүйе
Линия электр желісі	100 м. минималды жүйе
Панельді құрылыс	Дәлізшілік
Қалыңдық	Құдықтар
Қалыңдық	Құдықтар
Риш, көзді	Өзен-көлдер

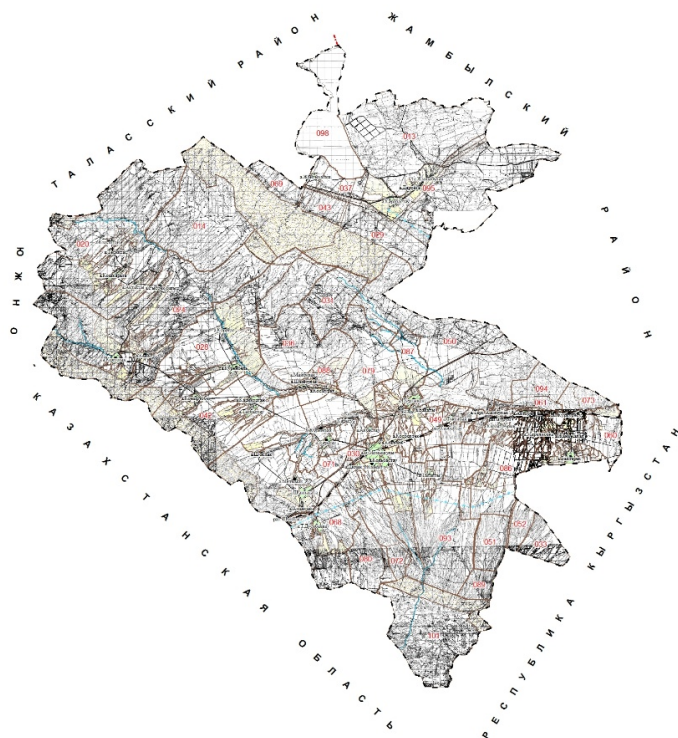
Жайылымы жоқ жеке және (немесе) заңды тұлғалардың ауыл шаруашылығы жануарларының мал басын орналастыру үшін жайылымдарды қайта бөлу және оны берілетін жайылымдарға ауыстыру схемасы

Жайылымы жоқ жеке және (немесе) заңды тұлғалардың ауыл шаруашылығы жануарларының мал басын орналастыру СХЕМАСЫ

Кадастрлық кварталы 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

СХЕМА
перераспределения пастбищ для размещения поголовья сельскохозяйственных животных физических и (или) юридических лиц, у которых отсутствуют пастбища

Кадастровый квартал 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Условные обозначения: Шартты белгілер:

Граница кадастрового квартала	Кадастрлық квартал шекарасы
Граница кадастрового участка	Кадастрлық учаспақ шекарасы
Особая зона	Сүлкі жері
Зона пастбища	Солпақ жер
Пастбища для размещения поголовья сельскохозяйственных животных	Ауыл шаруашылығы жануарларының мал басын орналастыру үшін пастбищелер
Земли населенных пунктов	Елді мекендер жері
Линии электропередачи	Электр желісі
Площа застройки	Қалың жер
Кладбище	Қабрестер
Родники	Бұлақтар
РКА 00222	Аумақ картасы

Аудандық маңызы бар қала, кент, ауыл, ауылдық округ маңында орналасқан жайылымдармен қамтамасыз етілмеген жеке және (немесе) заңды тұлғалардың ауыл шаруашылығы жануарларының мал басын шалғайдағы жайылымдарға орналастыру схемасы

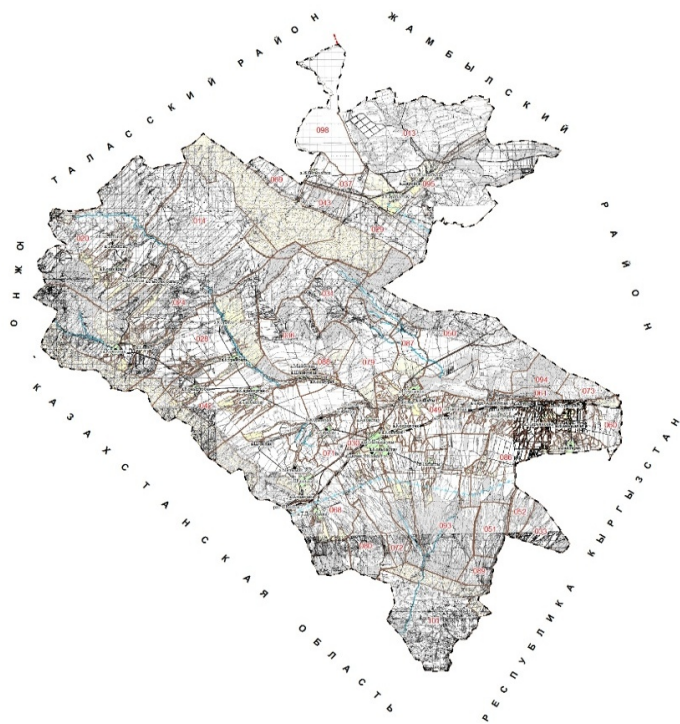
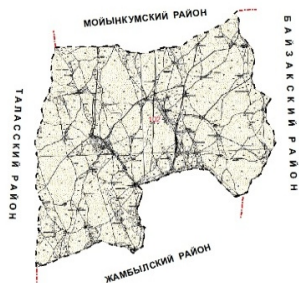

Ауылдық округтер маңында орналасқан жайылымдармен қамтамасыз етілмеген жеке және (немесе) заңды тұлғалардың мал басын шалғайдағы жайылымдарға орналастыру СХЕМАСЫ

Кадастрлық кварталы 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

СХЕМА
размещения поголовья сельскохозяйственных животных на отгонных пастбищах физических и (или) юридических лиц, не обеспеченных пастбищами, расположенными при сельских округах

Кадастровый квартал 06-089-
Масштаб 1 : 250 000

Условные обозначения:	Шартты белгілер:
Границы населенных пунктов	Кадастровые кварталы и кварталы
Нижняя кадастровая граница	Кадастровые кварталы и кварталы
Сельскохозяйственная граница	С/х угодья
Земельный фонд	Сельскохозяйственный фонд
Отгонные пастбища	Сезонные жайылымдар
Пастбища, расположенные при сельских округах	Жайылымдар, расположенные при сельских округах
Земельно-кадастровый фонд	Сельскохозяйственный фонд
Земельный фонд	Сельскохозяйственный фонд
Пункты заправки	Кадаттар
Кладбища	Қабірлер
Рельеф	Топография

Ауылшаруашылығы жануарларын жаюдың және айдаудың маусымдық маршруттарын белгілейтін жайылымдарды пайдалану жөніндегі күнтізбелік графигі

--	--	--	--	--	--	--	--

P/c	Ауылдық округ	Шалғай жайылымға малдардың айдап шығарылу мерзімі	Шалғай жайылымдардан малдардың қайтарылу мерзімі	Ескерту
1	Ақсай	Сәуір айының 1 жартысы	Қазанайының 2 он күндігінде	
2	Ақтөбе	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
3	Б.Момышұлы	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
4	Билікөл	Наурыз айының 1 жартысы	Қараша айының 2 он күндігінде	
5	Боралдай	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
6	Жетітөбе	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
7	Қарасаз	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
8	Қошқарата	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
9	Көкбастау	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
10	Күреңбел	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
11	Қызыларық	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
12	Мыңбұлақ	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
13	Нұрлыкент	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	
14	Шақпақ	Сәуір айының 1 жартысы	Қазан айының 2 он күндігінде	

Жуалы ауданындағы жайылымдардың геоботаникалық жағдайы туралы мәлімет

1. Жалпы мәлімет.

Жуалы ауданы Жамбыл облысының оңтүстігінде орналасқан және солтүстік-батысында Талас, солтүстік-шығысында Жамбыл аудандарымен, оңтүстік-шығысында Қырғызстан Республикасымен, оңтүстік-батысы және батысында Оңтүстің Қазақстан облысымен шектеседі.

Аудан территориялық орналасуы бойынша екі учаскеден тұрады – негізгі және Мойынқұм құмдары. Аудан аумағының негізгі жер пайдаланушылары компактті массив болып, ұзындығы солтүстіктен оңтүстікке 90 шақырым болса, шығыстан батысқа дейін 80 шақырымды құрайды. Мойынқұм құмдарында орналасқан учаске аудан орталығынан 200 шақырым және ол жерлер мал шаруашылығының қысқы жайлауы болып табылады.

Ауданның жалпы көлемі әкімшілік шектері бойынша 421,3 мың гектар, бұл облыс аумағының 2,9 %.

Аудан орталығы Б.Момышұлы ауылында және ауданның шығыс бөлігінде облыс орталығы Тараз қаласынан 60 шақырым жерде орналасқан.

Аудан орталығы сонымен қатар үлкен теміржол стансасы болып табылады. Аудандағы елді мекендермен ішкі байланыс республикалық, облыстық және жергілікті мәндегі жолдармен жүзеге асырылады.

Аудандағы ауылшаруашылығының негізгі саласы картоп және сүтті мал шаруашылығы. Бұл саланың дамуына табиғи-климаттық жағдайлар, сонымен қатар

үлкен өндіріс орталығы Тараз қаласының жақындығы, аудан осы қаланың тұрғындарын картоп және сүтпен қамтамасыз етуде.

Ауданның барлық жерінің жер санаттары бойынша бөліну есебі

Р/с	Жер санаттарының атауы	Барлығы	Оның ішінде суармалы
	Ауылшаруашылығына пайдаланылатын жерлер		
	Оның ішінде:	218 252	8 154
1	а) мемлекеттік емес ауылшаруашылық заңды тұлғалардың жерлері	28 999	1 638
	б) мемлекеттік ауылшаруашылық заңды тұлғалардың жерлері	30 14	7 6
	в) шаруа қожалығының жерлері	186 239	6 440
	г) азаматтарға бау-бақша және саяжай құрылысын жүргізу үшін берілген жерлер	-	-
2	Елді мекен жерлері	32 551	1529
3	Өнеркәсіп, көлік, қорғаныс, байланыс және басқа бағыттағы жерлер	2813	1
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	10 682	4
4	Орман қорының жері	103 905	12
5	Су қорының жері	11 120	-
6	Босалқы	34 449	86
7	Барлығы		
7	Басқа аудандардың жер пайдаланушылары пайдаланатын жерлері	74	-
	Барлығы:	413 698	17 940

2. Климат

Аудан аумағы Тянь-Шаньның таулы және тау маңындағы табиғи-шаруашылық бөлігінде суармалы және боғарлық жерлерде орналасып, мал шаруашылығы дамыған болып табылады.

Аудан агроклиматтық түрі бойынша мынадай түрлерге бөлінеді:

1. Өте құрғақ тау маңының аумағы, солтүстік тау маңының бөлігі.
2. Жуалы ауданының қалған барлық аумағын алатын бөлігі, бірыңғай құрғақтаулы және бірыңғай ыстық аумақ.

Жалпы ауданның климаты құрғақ және қаттыконтиненттік. Бұл оның ішкі материктік орналасуында болып отыр. Алайда тау жүйелері климатты қалыптастыруға да өз әсерін тигізіп отырады. Нәтижесінде Қазақстанның оңтүстік аумағына тән, аудан аумағында құрғақ және ыстық климат бар болса, салқын және аздап құрғақ учаскелер де бар. Жуалы қазаншұңқырында өте төмен ауа қалыптасып отырады. Бұл негізінен барлық жағынан тау қоршауында болғандықтан орын алады, тек солтүстік-шығысындағы тар өткелден сібір антициклоны мен арктикалық суық кіріп отырады. Қыс бұлжақта ұзақ және суық. Теріс орташа-айлық температура бес ай бойы сақталады.

Аудан аумағы бойынша ылғалдың түсуі біркелкі емес. Атмосфералық ылғалдың өте аз түсуі солтүстік-шығыс бөлігінде байқалады. Жылына бұл жерде орташа 324 миллиметр түседі.

Негізінен ауданның батыс бөлігіндегі таулы аймақтарда ылғал көп түседі, орташа түсім 636 миллиметрге жетеді. Көктем кезінде ылғал өте көп болады. Бұл кезде жылдық мөлшердің 40 % түседі. Жазда, әсіресе екінші жартысында, ылғал өте аз болады. Ылғал түскен кезде жылына 20 күн найзағай болады. Күннің күркүреуі мамыр, маусым айларында жиі болады.

Ауылшаруашылығы өндірісінің түрлі саласын дамытуға климаттық жағдайлар қолайлы әсер етеді. Таулы аймақтарда, ылғалдың көп түсуіне байланысты, тәлімі жер пайдалану дамыған. Негізінен жаздық дәнді дақылдар өсіріледі, өйткені күздік бидай қыстың суығын нашар өткізеді.

Суармалы жерлерде картоп және көкөніс өсіреді. Баубақша дамытуға болады. Көкөніс өсіру кезінде көктемнің үсіктері қиындық туғызады.

Ауданның солтүстік-шығыс бөлігінде, ылғалдың аз түсуіне сәйкес, егін шаруашылығы қосымша суару арқылы жүргізіледі. Тау баурайлары, жазғы және көктем-күзгі уақыттарда жайылым ретінде пайдаланып, ірі-қара мал, қой және жылқы өсіріледі.

3. Жер бедері. (Рельеф)

Жуалы ауданының аумағында таулы, сол сияқты тегіс бедерлер дамыған. Тау сілемдері орталық, оңтүстік және оңтүстік-батыс ауданның бөліктерінде дамыған. Олар тар тау аңғарларымен бөлінген тегіс бедерлер ауданның солтүстік бөлігінде байқалады.

Ауданның оңтүстік бөлігінде Талас Алатауының жотасы өтеді. Ал оңтүстік-батысында ауданның аумағына Боралдай тауы кіреді, ол үлкен Қаратау тау сілемдеріне жатады. Биік тау беткейлерінің ауданы көктемгі-күзгі жайылым ретінде пайдаланылады және жаз кездері малдың барлық түрлеріне жарайды. Жер бедерінің күрделілігіне сәйкес егіншілік жүргізу мүмкін емес.

Оңтүстіктегі Талас Алатауы тау жүйесі, батыстағы Боралдай тауы және Қаратау жоталары орналасқан аралықта 960-1500 метр теңіз деңгейінен жоғарыда еңістеу-жайпақ жазық Жуалы қазаншұңқырында аудандағы ең құнарлы жерлер шоғырланған.

Таулы жерлердің бедерін, өзендердің арналары, сайлар бөлшектеп тастағандықтан ол жерлерді егіншілікке пайдалану қиыншылықтар туғызады. Бұл негізінен жайылымдық жерлер. Ауданның тау аралық жерлерінде ауыл шаруашылық техникаларын пайдалану қиындық туғызады.

4. Өсімдіктер.

Аудан аумағында өсімдіктің көптігімен ерекшеленеді, өйткені жазық бөліктегі географиялық жағдайлар әсер етсе, ал таулы аймақта- тік аймақты заңдылықтардың әсері болады.

Боралдай және Талас Алатауының тауларында тау шабындықтары орналасқан. Бұл жаздық жайылымда барлық малға арналған жоғары сіңілуі өсімдіктер бар. Өнімділігі 15-25 центнер гектар көк майса.

Төменгі және тау маңындағы учаскелер негінен жайылымдық шөп орылатын жерлер. Жайылымның қайырылу мерзімі –көктем-күз.

Жайылым жерлер көбінесе селеулі – бетегелі-жусанды, бетегелі-жусанды, дәнді – жусанды – бозды - бетегелі, бидайықты – айрауықты - дәнді, қияқ - дәнді және қияқ – дәнді - құрақты күрделі байланыстырылған қоғамдастықтарымен ұсынылған.

Теріс өзенінің жайылма бөлігінде өсімдіктердің түрлері жер суының жағасында болғандықтан кездеседі. Негізінен бұл аймақ шөп орылатын жерлер ретінде пайдаланылады. Өнімділігі 10-18 центнер гектар шөп кейбір учаскелер малдың барлық түрлерімен құртылады. Теріс өзенінің жоғары жайылма террассасы интенсивті егіншаруашылығына жатады. Табиғи өсімдіктер егістік көп жолдардың жағалауында сақталып қалған.

Сонымен, аудан аумағында шабындық және жайылымдық жерлерде барлық мезгілге пайдалануға болады. Табиғи жерлердің өнімділігін көбейту мақсатында және топырақтың су эрозиясының дамуын тежеу үшін мал жаюды қатаң реттеп, жайылым айналмасын енгізіп, шөп егіп, жайылымды мезгілімен пайдаланған жөн.

Төменде табиғи жайылымдарда алты өрістік жайылым айналымының сызбасы көрсетілген.

Жайылымдарды қолданудың күнтізбелік графигін есепке ала отырып бір рет жайлығаннан кейінгі алты өрістік жайылымайналымының сызбасының үлгісі

Жылдар	Жайылым өрістіктердің нөмірі					
	I	II	III	IV	V	VI
1	Бір рет жайылған 24.04. мен 02.06 аралығы	Бір рет жайылған 03.06. мен 12.07 аралығы	Бір рет жайылған 13.07. мен 21.08 аралығы	Бір рет жайылған 22.08. мен 30.09 аралығы	Бір рет жайылған 01.10. мен10.11. аралығы	Дала демалысы (жайылым жүрмейді)
2	Д а л а демалысы (жайылым жайылым жүрмейді)	Бір рет жайылған 24.04. мен 02.06 аралығы	Бір рет жайылған 03.06. мен 12.07 аралығы	Бір рет жайылған 13.07. мен 21.08 аралығы	Бір рет жайылған 22.08. мен 30.09 аралығы	Бір рет жайылған 01.10 . мен 10.11. аралығы
3	Бір рет жайылған 24.04. мен 02.06 аралығы	Д а л а демалысы (жайылым жүрмейді)	Бір рет жайылған 03.06. мен 12.07 аралығы	Бір рет жайылған 13.07. мен 21.08 аралығы	Бір рет жайылған 22.08. мен 30.09 аралығы	Бір рет жайылған 01.10 . мен 10.11. аралығы
	Бір рет жайылған	Бір рет жайылған	Д а л а демалысы (	Бір рет жайылған	Бір рет жайылған	Бір рет жайылған 01.10

4	24.04. мен 02.06 аралығы	03.06. мен 12.07 аралығы	жайылым жүрмейді)	13.07. мен 21.08 аралығы	22.08. мен 30.09 аралығы	. мен 10.11. аралығы
5	Бір рет жайылған 24.04. мен 02.06 аралығы	Бір рет жайылған 03.06. мен 12.07 аралығы	Бір рет жайылған 13.07. мен 21.08 аралығы	Д а л а демалысы (жайылым жүрмейді)	Бір рет жайылған 22.08. мен 30.09 аралығы	Бір рет жайылған 01.10 . мен 10.11. аралығы
6	Бір рет жайылған 24.04. мен 02.06 аралығы	Бір рет жайылған 03.06. мен 12.07 аралығы	Бір рет жайылған 13.07. мен 21.08 аралығы	Бір рет жайылған 22.08. мен 30.09 аралығы	Д а л а демалысы (жайылым жүрмейді)	Бір рет жайылған 01.10 . мен 10.11. аралығы

Көріп отырғандай, жайылым айналымы сызбасында, 6 жылда бір рет шөп жайылымдарына "демалыс" беріледі, яғни жайылым деградациясының алдын алады.

5. Топырақ

Аудан аумағында көп таралған топырақтың ақшыл сары карбонатты түрлері кездеседі. Олар негізінен орта және төменгі тау аумағындағы жазықтарда сондай-ақ төменгі үстірттерде, ылдиларда таралған. Бұл топырақтар негізінен ауданда тәлімді және суармалы егін шаруашылығы үшін игеріледі.

Ауданның солтүстік-шығысы бөлігінде жәй сұр жерлер таралған. Бұл сұр жерлердің 10-ға жуық түрі бөлінген. Олардың негізінен механикалық құрамы орташа және жеңіл суглионтар.

Билікөл көлінің ауданында және өзендердің алқаптарында шалғынды-сұр жерлер, сұр-шалғынды және шалғынды топырақтар таралған. Бұл топырақтардың құрамында қарашірік өте көп. Тұздалмаған және терең тұздалған бұл топырақтар түрлері аудандағы ең жақсы жерлер болып саналады, ол жерлерге ауылшаруашылығы дақылдарының барлық түрлерін өсіруге болады. Сортаң және қатты сортаң жерлердің жайылым және шөп орып алу үшін пайдаланылады.

Тау бедерлерінің қиыншылықтарына сәйкес айдалатын жерлерді егіншаруашылық пайдалану мүмкін емес. Сондықтан ол жерлерді жайылымдыққа ұсынылады.

6. Гидрография және суландыру.

Аудан гидрографиясының жүйесі жақсы дамыған және де кішігірім, бірақ көптеген өзендер, бұлақтар, бастаулармен ұсынылған. Аудан аумағындағы гидрография элементтері суландыратын каналдар, тоғандар, су қоймалары және "Қарасу" - жерасты суының шығуы мен суландыратын сулар болып табылады.

Теріс өзені, Аса өзенінің сол саласы болып табылады және ол 200-1500 метр биіктіктегі Талас Алатауының қиылысқан жеріндегі бастаудан басталады. Өзеннің орташа еңістігі 7,6%. Теріс өзенінің барлық ұзындығы бойынша жайылма жерлер екі жақты, шөпті, 150-250 метр, ол Нұрлықент ауылының тұсында - 480 метр. Өзеннің арнасы бұраланды, салаланбаған, орнықты. Басым бөлігінің ені 10-20 метр, ең үлкені

40 метр, тереңдігі 0,5-0,8 метр. Нұрлыкент ауылының төменгі жағында Теріс өзеніне Теріс Ащыбұлақ су қоймасы салынған. Бұл су қоймасы суландыру үшін және өзеннің мерзімдік ағысын реттеп отыру үшін. Сыйымдылығы 0,158 киллометр куб.

Ақсай өзені Талас Алатауының солтүстік беткейлерінен бастау алады және Теріс өзеніне құйылады.

Көксай өзені Талас Алатауының солтүстік беткейіндегі 2500 метр биіктікте орналасқан тау көлінен басталып, Теріс өзеніне жетпей жоғалып кетеді.

Аудан аумағында Қаратаудың етегінде Билікөл көлі орналасқан. Көл оңтүстіктен солтүстікке қарай созылған және дұрыс емес түрде. Өзен айдынның көлемі 87 киллометр квадрат, ең терең жерлері 6-7 метр. Көлдің жағалаулары Аса өзенінің сағасында жайпақ және солтүстігін қамыс басқан.

Ауданда су асты суларын негізінен жайылымдарды суландыру үшін пайдаланады.

7. Жайылым геоботаникасы

Жайылым өнімділігі анықтау үшін Республикалық мемлекеттік "Мемлекеттік жерге орналастыру және жер ресурстары ғылыми өндірістік орталығы" кәсіпорыны мамандарының 1980-2012 жылдарда өткен геоботаникалық зерттеулерінің деректері қолданылды. Жайылым жерлердің құрғақ массасының орташа өнімділігі 3,3 центнер/гектар, азық өлшеміне қайта есептегенде -1,5 центнер/гектар. Осыны қорытындылай келе, аудан жеріндегі азық бірлігіндегі қосалқы азық салмағын есептеп шығаруға болады: $1,5 * 224 956 \text{ гектар} = 337434$ центнер азық бірлігі.

Жайылымдағы қосалқы азық 180-200 күнге жалғасатын жайылым кезеңінде қолданылады. Шабылған шөп пен жасанды шабылған шөптің қосалқы азығы қыстау кезеңінде қолданылады.

8. Жайылым сыйымдылығы

Жайылым сыйымдылығын анықтау, жайылым кезеңінде оның өнімділігі туралы деректер негізінде жүргізілді. Шамамен алғанда, жасыл азықтың келесі нормалары алынды (орта есеппен бір бас малға): ірі қара мал (ірі қара мал) - 4 килограмм, ұсақ қара мал (ұсақ қара мал) - 2 килограмм, жылқылар - 6 килограмм. Жайылым кезеңінің ұзақтылығы 180-200 күн. Осылайша, жайылым өнімін, малдың жасыл азықты бір күндегі қажет ету көлемін, жайылым кезеңінің ұзақтылығын біле отырып, жайылымның сыйымдылығын анықтауға болады.

Жайылымның орташа өнімділігі, яғни бір гектардан құрғақ масса 3,3 центнер, жайылым ұзақтығы 180 күн, ірі қара мал бір басына күніне 4 килограмм жасыл азық қажет, демек жайылымның барлық кезеңінде $4 * 180 = 720$ килограмм немесе 7,2 центнер қажет.

Жуалы ауданының ауылдық округтері бойынша Ветеринариялық-санитарлық объектілер туралы мәлімет

№	Ауылдық округтердің атауы	Мал дәрігерлік пунктері	Мал тоғыту орындары	Қашырым пунктері	М а л көмінділері
1	Ақсай	1	-	1	
2	Ақтөбе	1	-	1	
3	Б.Момышұлы	1	-	1	
4	Билікөл	1	-	1	
5	Боралдай	1	-	1	1
6	Жетітөбе	1	-	1	
7	Қарасаз	1	-	1	
8	Қошқарата	1	-	1	
9	Көкбастау	1	-	1	1
10	Күреңбел	1	-	1	1
11	Қызыларық	1	-	1	
12	Мыңбұлақ	1	-	1	1
13	Нұрлыкент	1	-	1	
14	Шақпақ	1	-	1	

Иелерін – жайылым пайдаланушыларды, жеке және (немесе) заңды тұлғаларды көрсете отырып, ауыл шаруашылығы жануарлары мал басының саны туралы деректер.

P/c	Аудан округтері және шаруа қожалық атауы	Мал басының есебі			
		Мүйізді ірі қара	Қой-ешкі	Жылқы	Құс
1	Ақсай	1657,0	6919,0	458,0	3960
оның ішінде:					
	Калдарбеков Шаяхмет	60	-	15	-
	Кадыров Сат	75	-	-	-
	Олжабаева Базаркүл	86	692	57	-
	Қосалқы шаруашылықта	1436	6227	386	-
2	Ақтөбе	3167,0	10779,0	645,0	5215
оның ішінде:					
	Каримова Светлана	225	-	-	-
	Ишанкулова Лайла	-	-	95	-
	Токтаев Сейдакпар	75	895	112	-
	Тойшибеков Азимхан	-	685	107	-
	Қосалқы шаруашылықта	2867	9199	331	-
3	Боралдай	3190,0	18109,0	1292,0	5642
оның ішінде:					
	Айгелдиев Хамит	107	1665	72	-

	Дуйсебекова Алтынай	159	-	43	-
	Жайшыбеков Марат	96	850	106	-
	Жумадилов Мусрепбек	-	920	51	-
	Қонашева Жәмиля	-	1240	82	-
	Курмашев Естай	37	910	39	-
	Мешелов Кенже	224	1620	132	-
	Мырзалиев Нурғали	-	640	-	-
	Сұрамысов Аманкелді	-	1700	-	-
	Адилов Бауыржан	-	915	-	-
	Қосалқы шаруашылықта	2567	7649	767	-
4	Билікөл	2031,0	46047,0	2709,0	4300
оның ішінде:					
	Омаров Нартбай	126	2560	116	-
	Айхимбеков Бахытжан	-	1950	87	-
	Паширов Тұрсынбай	-	687	42	-
	Тажиев Амангелды	138	4176	158	-
	Мұстафаев Мұрат	130	1960	88	-
	Қайнарбеков Төрехан	106	891	36	-
	Мышбаев Қадырқұл	180	5257	250	-
	Лұхманова Тажикүл	-	950	95	-
	Абсалямova Хазиза	-	2245	136	-
	Оразымбетов Жұмабек	47	947	-	-
	Бейсенбаева Канымкул	-	1560	82	-
	Цой Евгений		-	215	-
	Абдуалиев Полат	-	760	-	-
	Қосалқы шаруашылықта	1304	22104	1404	-
5	Б.Момышұлы	1524,0	6387,0	117,0	11056
оның ішінде:					
	Қосалқы шаруашылықта	1524	6387	117	11056
6	Нұрлыкент	3978,0	6899,0	306,0	4325
оның ішінде:					
	Жұмашев Әбен	-	760	57	-
	Елекбаев Айбек	-	675	89	-
	Төлегенов Мейірбек	218	-	77	-
	Қосалқы шаруашылықта	3760	5464	83	-
7	Жетітөбе	4083,0	19000,0	645,0	5358
оның ішінде:					
	Саурықов Еркебұлан	376	1850	85	-
	Наушабаев Қанат	275	1250	105	-
	Абдрахов Естөре	112	1340	77	-
	Қадірбаев Өтеш	-	980	43	-

	Жаксылықов Рахым	218	-	-	-
	Жакыпбеков Алби	120	1520	65	-
	Қосалқы шаруашылықта	2982	12060	266	-
8	Қарасаз	4214,0	9364,0	663,0	5064
оның ішінде:					
	Махатаев Әмірқұл	136	-	-	-
	Орақов Орынбасар	-	645	-	-
	Ертаев Лесбек	-	940	-	-
	Ахметов Абылнұр	72	520	-	-
	Сегізбаев Дархан	-	436	-	-
	Қойбақов Сейтхан	36	1100	62	-
	Темірбекова Жанылқұл	170	1554	84	-
	Қосалқы шаруашылықта	3800	4169	517	-
9	Қошқарата	3160,0	18252,0	706,0	4342
оның ішінде:					
	Маханбетов Болат	-	1560	83	-
	Абдикеров Сағындық	-	1325	48	-
	Тажибаев Досан	-	1146	53	-
	Дазиев Е	97	1215	-	-
	Төлеушов Ерболат	130	1400	96	-
	Қадыров Ерғали	146	-	-	-
	Дазиев Муцелик	95	1355	-	-
	Толипбеков Досымбек	110	-	-	-
	Бердалиева Роза	-	-	156	-
	Тасболатов Маді	150	-	116	-
	Әбдіқадыров Баймен	-	1450	98	-
	Қосалқы шаруашылықта	2432	8801	56	-
10	Көкбастау	3004,0	12764,0	722,0	4694
оның ішінде:					
	Нұрпейсов Сағынбек	-	850	-	-
	Раздыков Кенжехан	-	1055	-	-
	Айнабекова Берікқұл	210	1150	-	-
	Абдреева Б	-	1500	86	-
	Турашева Мария	-	1260	43	-
	Қосалқы шаруашылықта	2794	6949	593	-
11	Күреңбел	3081,0	16565,0	665,0	4879
оның ішінде:					
	Нысанов Алик	70	550	-	-
	Төре Руслан	-	750	-	-
	Арынов Марат	-	686	-	-
	Қосалқы шаруашылықта	3011	14579	665	-
12	Қызыларық	3068,0	5753,0	810,0	4946

оның ішінде:					
	Үсенбаев Дәулет	-	856	245	-
	Ахметов Асқар	97	628	156	-
	Елекбаев Айбек	-	1230	125	-
	Исаков Нұрмаханбет	84	1872	127	-
	Халыкова Қалдыкүл	-	-	142	-
	Қосалқы шаруашылықта	2887	1167	15	-
13	Шақпақ	3283,0	9799,0	786,0	4369
оның ішінде:					
	Коломацкий Виктор	115	-	62	-
	Копбай Феруза	130	-	37	-
	Нұралы Орынбасар	165	-	-	-
	Федотова Оксана	356	-	-	-
	Сәбеев Сайып	215	-	42	-
	Қосалқы шаруашылықта	2302	9799	645	-
14	Мынбұлақ	1654,0	7543,0	386,0	4596
оның ішінде:					
	Ашықбеков Шырынбек	-	-	105	-
	Қаңтарбаева Анар	-	-	120	-
	Төрекұлов Нұрлыхан	-	900	-	-
	Қосалқы шаруашылықта	1654	6643	161	-
	БАРЛЫҒЫ	41094,0	242201,0	10910,0	72 746

Ауыл шаруашылығы жануарларының түрлері мен жыныстық жас топтары бойынша қалыптастырылған үйірлердің, отарлардың, табындардың саны туралы деректер

Р/с	Аудан округтері	Табын, отар, үйірлердің саны			
		Мүйізді ірі қара (табын)	Жас мүйізді ірі қара	Уақ мал (отар)	Жылқы (үйір)
1	Ақсай	4	-	2	2
2	Ақтөбе	6	-	3	6
3	Боралдай	12	-	20	10
4	Билікөл	14	-	48	26
5	Б.Момышұлы	-	-	-	-
6	Нұрлыкент	4	-	3	6
7	Жетітөбе	22	-	14	7
8	Қарасаз	8	-	10	3
9	Қошқарата	15	-	19	13
10	Көкбастау	4	-	12	3
11	Күреңбел	2	-	4	-
12	Қызыларық	4	-	9	16

13	Шақпақ	19	-	-	3
14	Мыңбұлақ	-	-	2	4
	БАРЛЫҒЫ	114	-	146	99

Ауыл шаруашылығы жануарларының мал басын орналастыру үшін жайылымдарды қайта бөлу және оны берілетін жайылымдарға ауыстыру схемасы

№ P/С	Округ атауы	Елді мекен жерлері	Оның ішінде халық қажеттілігі үшін жайылымы және шабындық алқаптары)	Жеке қожалық және шаруа қожалықтар бойынша мал басы саны	Бір бірлікке қажет жайылым көлемі, гектар	Норматив бойынша қажет жайылым көлемі, гектар	Қосымша қажет етілетін жайылым көлемі, гектар	Қосымша берілетін жайылымдар			
								Мемлекеттік жер қорынан (гектар)	Елді мекен жерінен (гектар)	Орман жер қорынан (гектар)	Шко: жа же
1	Ақсай Шаруа қожалықтар бойынша	675 гектар	Жайылымы 360 гек-тар	Мүйізді ірі қара 1657	4,0	6 628	14 361	4 175	360	5 625	2 0
				Уақ мал-6919	0,8	5 535					
				Жылқы-458	4,8	2 198					
				Барлығы:		9 034					
2	Ақтөбе Шаруа қожалық-тар бойынша	2087 гектар	Жайылымы 1305 гектар	Мүйізді ірі қара 3167	4,0	12 668	24 387	277	1 305	-	3 2
				Уақ мал-10779	0,8	8 623					
				Жылқы-645	4,8	3 096					
				Барлығы:		14 591					
3	Жетітөбе Шаруа қожалықтар бойынша	3070 гектар	Жай-ы-лы-мы 2085 гек-тар	Мүйізді ірі қара-4083	4,0	16 332	34 628	1 305	2 085	8 056	3 3
				Уақ мал-19000	0,8	15 200					
				Жылқы-645	4,8	3 096					
				Барлығы:		23 728					
4	Билікөл Шаруа қожалықтар бойынша	3028 гектар	Жайылымы 2494 гектар	Мүйізді ірі қара-2031	4,0	8 124	57 965	1 307	2 494	12 144	48
				Уақ мал-46047	0,8	36 838					
				Жылқы-2709	4,8	13 003					
				Барлығы:		50 787					
5	Боралдай Шаруа	3608 гектар	Жай-ы-лы-мы 2965 гек-тар	Мүйізді ірі қара-3190	4,5	14 355	37 630	3 497	2 965	4 820	7 5
				Уақ мал-18109	0,9	16 298					

	қожалықтар бойынша			Жылқы-1292	5,4	6 977					
	Барлығы:			22 591		37 630					
6	Күреңбел Шаруа қожалықтар бойынша	4124 гектар	Жайылы-мы 3622 гектар	Мүйізді ірі кара-3081	4,5	13 864	32 345	505	3 622	7 358	6 3
				Уақ мал-16565	0,9	14 908					
				Жылқы-665	5,4	3 591					
	Барлығы:			20 311		32 345					
7	Көкбастау Шаруа қожалықтар бойынша	2096 гектар	Жайылы-мы 1047 гектар	Мүйіз-ді ірі кара-3004	4,0	12 006	25 683	196	1 047	6 207	15
				Уақ мал-12764	0,8	10 211					
				Жылқы-722	4,8	3 466					
	Барлығы:			16 490		25 683					
8	Қарасаз Шаруа қожалықтар бойынша	2234 гектар	Жайылы-мы 1703 гектар	Мүйіз-ді ірі кара-4214	4,0	16 856	27 529	5	1 703	5 018	6 6
				Уақ мал-9364	0,8	7 491					
				Жылқы-663	4,8	3 182					
	Барлығы:			14 241		27 529					
9	Қошқарата Шаруа қожалықтар бойынша	2394 гектар	Жайылы-мы 1976 гектар	Мүйізді ірі кара-3160	4,5	14 220	34 459	1 676	1 976	920	6 4
				Уақ мал-18252	0,9	16 427					
				Жылқы-706	5,4	3 812					
	Барлығы:			22 118		34 459					
10	Қызыла-рық Шаруа қожалықтар бойынша	2841 гектар	Жайылы-мы 2216 гектар	Мүйіз-ді ірі кара-3068	4,0	12 272	17 862	2 228	2 216	-	3 4
				Уақ мал-5753	0,8	2 202					
				Жылқы-810	4,8	3 388					
	Барлығы:			9 631		17 862					
11	Мыңбұлақ Шаруа қожалықтар бойынша	1508 гектар	Жайылы-мы 671 гектар	Мүйізді ірі кара-1654	4,0	6 616	14 503	2 623	671	40	3 6
				Уақ мал-7543	0,8	6 034					
				Жылқы-386	4,8	1 853					
	Барлығы:			9 583		14 503					
12	Нұрлыкент Шаруа қожалықтар бойынша	1901 гектар	Жайылымы 1411 гектар	Мүйізді ірі кара-3978	4,5	17 901	25 762	431	1 411	-	1 1
				Уақ мал-6899	0,9	6 209					
				Жылқы-306	5,4	1 652					
	Барлығы:			11 183		25 762					

13	Шақпақ Шаруа қожалықтар бойынша	2170 гектар	Жайылымы 1598 гек-тар	Мүйізді ірі кара-3283	4,0	13 132	24 744	188	1 598	9 192	1 8
				Уақ мал-9799	0,8	7 839					
				Жылқы-786	4,8	3 773					
Барлығы:				13868		24 744					
14	Б.Момышұлы Шаруа қожалықтар бойынша	815 гектар	Жайылымы 108 гектар	Мүйізді ірі кара-1524	4,5	6 858	13 130	-	-	-	4 1
				Уақ мал-6387	0,9	5 748					
				Жыл-қы-117	5,4	632					
Барлығы:				8 028		13 238					
	Аудан бойынша	32 551	23 561	Мүйізді ірі кара-41094 Уақ мал-242 201 Жылқы-10 910		385 096	385 096	18 225	23 561	59 380	11:

Екпе және аридтік жайылымдарда ауыл шаруашылығы жануарларын жаю ерекшеліктері

Ауыл шаруашылығы жануарларын жаюдың және айдаудың маусымдық маршруттарын белгілейтін жайылымдарды пайдалану жөніндегі күнтізбелік графигі. Сонымен қатар жайылым кезеңінің ұзақтығы;

-Топырақтық-климаттық аймаққа, ауыл шаруашылығы жануарлар түріне, сондай-ақ жайылымы өнімділігіне байланысты жайылымның ұзақтық кезеңі;

-Таулы, орманды дала –170-180 күн,

-Құмды-шөлейтте – 180-200 күн,

Бұл ретте сүтті ірі қара малды жаю ұзақтығы - ең кіші, ал етті ірі қара мал, қой, жылқы, түйе үшін – максималды және қар жамылғысының тереңдігіне, қардың тығыздығына және басқа да факторларға байланысты.

Малды айдап өтуге арналған сервитуттар туралы мәліметтер

Жуалы ауданы бойынша малды ауыл шаруашылық жануарларын айдап өтуге және көшіруге 1870 гектар жер белгіленген.